

**Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Навчально-науковий юридичний інститут**

Кафедра цивільного права

Банасевич І. І.

Захист цивільних прав та інтересів

**Методичні вказівки для підготовки до семінарських
занять магістрантів денної форми навчання
спеціальності 081 «Право»
(спеціалізація «Приватне право»)**

**Івано-Франківськ
2018 рік**

Схвалено на засіданні кафедри цивільного права навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 11 від 17 травня 2018 р.)

Затверджено Науково-методичною радою навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 5 від 21 червня 2018 р.)

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол №4 від «05» грудня 2018 р.)

Рецензенти:

М.В. Логвінова – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри судочинства Навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», заступник директора Навчально-наукового юридичного інституту;

Р.М. Гейнц – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Банасевич І.І. Захист цивільних прав та інтересів: методичні вказівки для підготовки до семінарських занять магістрантів денної форми навчання спеціальності 081 «Право» (спеціалізація «Приватне право») – Івано-Франківськ, 2018. 28 с.

Посібник розроблений на основі навчального плану освітнього рівня «магістр» спеціальності 081 «Право» і призначений для підготовки до семінарських занять із навчальної дисципліни «Захист цивільних прав та інтересів», а також для підготовки до здачі екзамену. В посібнику викладені завдання до семінарських занять із навчальної дисципліни «Захист цивільних прав та інтересів», які включають короткі методичні рекомендації, що полегшать підготовку до занять, переліки питань, які виносяться на обговорення на занятті, практичних завдань, питань для самоконтролю. До кожної теми поданий перелік рекомендованої літератури, до якого включена монографічна література та інші наукові джерела по темі, а також нормативно-правові акти.

Посібник призначений для студентів, аспірантів, викладачів.

© Банасевич І. І., 2018

© ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	6
РЕКОМЕНДОВАНІ ПІДРУЧНИКИ ТА НАВЧАЛЬНІ ПОСІБНИКИ	10
СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ	11
Тема 1. Теоретичні підходи до визначення сутності захисту суб'єктивних прав	11
Тема 2. Захист цивільних прав та інтересів у судовому порядку	13
Тема 3. Захист цивільних прав та інтересів у адміністративному порядку	17
Тема 4. Захист цивільних прав та інтересів нотаріусом	18
Тема 5. Самозахист цивільних прав та інтересів	19
Тема 6. Здійснення захисту цивільних прав та інтересів через представника	21
Тема 7. Поняття і значення строків (термінів) для захисту порушених прав та інтересів	23
Тема 10. Особливості захисту особистих немайнових прав	24
Тема 11 Особливості захисту суб'єктивних спадкових прав	26
ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ	28

ВСТУП

Прийняття Цивільного кодексу України у 2013 році знаменувало новий етап розвитку цивільного права в Україні. І, як засвідчують перші кроки його наукового аналізу та осмислення, у ньому відбулося багато новел, порівняно з попереднім законодавством. Однак не усі з них заслуговують на беззастережну позитивну оцінку, доцільність введення окремих новел підтримає або заперечить судова практика. Важливим завданням юридичної науки нині стає науковий аналіз усіх правових інститутів, серед яких особливе місце посідають інститути здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів.

Будь-яка заінтересована особа має право в порядку, встановленому законом, звернутися до суду за охороною свого права і захистити його відповідними способами, передбаченими законом. Під способом захисту суб'єктивного права розуміється визначений законом порядок забезпечення відновлення (визнання) порушених прав і одночасного правового впливу на порушника з метою відновлення порушеної майнової і немайнової сфери. Положеннями актів цивільного законодавства (ст. 16 ЦК) встановлюються такі способи захисту цивільних прав: 1) визнання права; 2) визнання правочину недійсним; 3) припинення дії, яка порушує право; 4) відновлення становища, яке існувало до порушення; 5) примусове виконання обов'язку особи в натурі; 6) зміна правовідношення; 7) припинення правовідношення; 8) відшкодування збитків та інші способи залагодження матеріальної шкоди; 9) відшкодування моральної (немайнової) шкоди; 10) визнання незаконним рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування. Перелік способів захисту в ст. 16 ЦК, не є вичерпним. Суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений договором або законом.

Важливо, щоб випускники вищих юридичних закладів володіли необхідними знаннями в галузі здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є основні принципи, доктринальні засади, правові джерела, окремі поняття, терміни, дефініції, юридичні категорії інституту здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав та охоронюваних законом інтересів, особливості вирішення основних конструкційно-догматичних проблем цивільного права, які зберігають своє науково-практичне значення під час аналізу та розробки сучасного праворозуміння.

Метою викладання навчальної дисципліни «Захист цивільних прав та інтересів» є формування у магістрантів теоретичного розуміння суті понять «суб'єктивне цивільне право» та «охоронюваний законом інтерес», можливих способів їх захисту у разі порушення, оспорювання чи невизнання та вивчення практичного застосування набутих знань до конкретних життєвих ситуацій.

Основними **завданнями** вивчення навчальної дисципліни «Захист цивільних прав та інтересів» є науковий аналіз інститутів здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів та на його основі формування умінь застосовувати набуті теоретичні знання в галузі здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів.

Згідно з вимогами освітньої програми студенти повинні:

знати :

✓ загальні (універсальні) та спеціальні способи захисту цивільних прав та інтересів;

✓ основні форми захисту цивільних прав та інтересів;

- ✓ матеріально-правові та процесуально-правові засоби захисту цивільних прав та інтересів;
- ✓ підстави та порядок захисту цивільних прав та інтересів через представника;
- ✓ строки захисту цивільних прав та інтересів.

вміти:

- ✓ тлумачити і порівнювати норми різних галузей для виявлення найбільш оптимального шляху захисту порушених цивільних прав та інтересів;
- ✓ правильно визначати та обирати способи захисту порушених чи оспорюваних цивільних прав та інтересів;
- ✓ обирати форму захисту цивільних прав та інтересів, що може бути застосована в тих чи інших ситуаціях;
- ✓ визначати засоби захисту цивільних прав та інтересів;
- ✓ складати процесуальні документи з метою захисту цивільних прав та інтересів.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ

ТЕМА 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Правовий захист як одна з гарантій прав і свобод учасників цивільних правовідносин. Теоретичні концепції щодо визначення поняття «право на захист». Підстави для захисту цивільного права.

Юрисдикційні та неюрисдикційні форми захисту цивільних прав та інтересів.

Доктринальні підходи до поняття «способи захисту цивільних прав та інтересів». Класифікація способів захисту цивільних прав та інтересів. Суб'єкти захисту. Засоби матеріально-правового та процесуально-правового характеру.

Доктринальні підходи до поняття «охоронюваний законом інтерес».

Співвідношення поняття «захист цивільних прав та інтересів» з такими категоріями як «охорона цивільних прав», «цивільно-правова відповідальність», «цивільно-правова санкція».

ТЕМА 2. ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ У СУДОВОМУ ПОРЯДКУ

Поняття та кваліфікація матеріально-правових способів захисту цивільних прав та інтересів судом. Основні правила вибору способів захисту цивільних прав та інтересів. Об'єднання позовів та конкуренція позовів.

Визнання права: необхідність застосування та самостійність способу. Визнання права як передумова застосування інших способів.

Визнання правочину недійсним. Загальні вимоги дійсності правочинів.

Припинення дії, яка порушує право, як спосіб захисту.

Відновлення становища, яке існувало до порушення. Застосування як самостійного способу та в сукупності з іншими.

Примусове виконання обов'язку в натурі - реальне виконання. Принцип реального та належного виконання.

Шляхи зміни правовідношення. Застосування припинення правовідношення як способу захисту цивільних прав.

Відшкодування збитків. Поняття збитків. Обсяг відшкодування збитків. «Збитки» та «школа».

Відшкодування моральної (немайнової) шкоди. Поняття моральної шкоди. Підстави для відшкодування. Розмір та форми відшкодування. Вибір способу. Критерії визначення виплат. Доведення наявності моральної шкоди.

Визнання незаконними рішення, дії чи бездіяльності органу державної влади, органу влади АРК, або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб. Предмет судового оскарження.

Кондикційне зобов'язання як універсальний спосіб захисту цивільних прав.

Підстави для відмови у захисті цивільних прав та інтересів у судовому порядку.

ТЕМА 3. ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ У АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПОРЯДКУ

Способи адміністративного порядку захисту цивільних прав. Принцип «Дозволено все, що приписує закон». Скарга як основний засіб захисту в адміністративному порядку.

Повноваження Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, територіальних громад, посадових осіб у здійсненні захисту цивільних прав.

Право особи на звернення за захистом цивільних прав до підприємств, установ та громадських організацій. Участь профспілкових організацій у захисті.

Роль міжнародних інституцій у здійсненні захисту цивільних прав та інтересів особою.

ТЕМА 4. ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ НОТАРІУСОМ

Завдання нотаріату. Обов'язки нотаріуса. Нотаріальні дії, що вчиняє нотаріус з метою захисту цивільних прав та інтересів особи.

Виконавчий напис як один із способів захисту нотаріусом. Порядок вчинення виконавчих написів. Стягнення за виконавчим написом.

Охорона спадкового майна. Поняття. Підстави. Опис майна. Припинення охорони спадкового майна.

Захист майна особи, визнаної безвісно відсутньою.

Посвідчення фактів: перебування особи в певному місці; тотожності особи з фотокарткою, часу пред'явлення документа, факту, що громадянин є живим.

Заборона відчуження майна. Вчинення морських протестів. Прийняття документів на зберігання. Посвідчення права власності. Видача свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя.

Захист цивільних прав іншими особами у зв'язку із здійсненням ними нотаріальних дій.

ТЕМА 5. САМОЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ

Поняття права учасників цивільних правовідносин на самозахист. Загальні критерії правомірності здійснення права на самозахист цивільних прав та інтересів. Форми самозахисту. Способи самозахисту.

Поняття необхідної оборони та її ознаки. Перевищення меж необхідної оборони. Відповідність захисту посягання. Значення інституту необхідної оборони.

Крайня необхідність: поняття, ознаки. Вирішення судом питання про суб'єкта відшкодування завданої шкоди при крайній необхідності.

Подібність і відмінні риси необхідної оборони і крайньої необхідності.

Притримання як спосіб самозахисту.

Міри оперативного впливу.

ТЕМА 6. ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ЧЕРЕЗ ПРЕДСТАВНИКА

Поняття та значення представництва. Відносини представництва. Суб'єкти відносин представництва: особа, яку представляють, представник і третя особа.

Повноваження представника. Підстави виникнення представництва. Види представництва. Представництво без повноважень або з їх перевищенням.

ТЕМА 7. ПОНЯТТЯ І ЗНАЧЕННЯ СТРОКІВ (ТЕРМІНІВ) ДЛЯ ЗАХИСТУ ПОРУШЕНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ

Роль і місце строків у здійсненні особами права на захист цивільних прав та інтересів. Поняття і значення строків. Класифікація строків: за підставами встановлення; за розподілом прав та обов'язків сторін; за ступенем самостійності. Способи визначення строків. Гарантійні строки. Претензійні строки.

Позовна давність: поняття, види. Перебіг позовної давності. Початок та закінчення строку позовної давності. Зупинення та переривання. Застосування строків позовної давності.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ОКРЕМИХ СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ.

ТЕМА 8. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Специфіка та переваги цивільно-правового захисту права власності. Правовий захист та правова охорона.

Основні способи захисту права власності. Суб'єкти захисту. Класифікація засобів захисту права власності. Загальні і спеціальні способи. Речово-правові та зобов'язально-правові засоби захисту.

Витребування майна з чужого незаконного володіння. Предмет віндикаційного позову. Суб'єкти захисту: позивач, титульний володілець, відповідач. Підстави віндикаційного позову. Умови задоволення позову судом. Законне та незаконне володіння. Добросовісність та недобросовісність набувача. Особливий порядок віндикації щодо грошей та цінних паперів.

Негаторний позов: поняття, ознаки, предмет. Підстави подання позову.

Позов про виключення майна з опису (звільнення майна з-під арешту). Правова природа позову. Позивачі та відповідачі за позовом.

Позов про визнання права власності як допоміжний речово-правовий спосіб захисту: правова природа, суб'єкти, підстави застосування.

Зобов'язально-правові способи захисту. Шляхи захисту прав та інтересів особи у договірних зобов'язаннях. Основні способи відшкодування шкоди, заподіяної майну особи. Кондикційний позов як спосіб захисту права власності.

Характеристика інших способів захисту права власності.

Захист права власності за позовами про визнання правочинів недійсними. Двостороння реституція та інші правові наслідки.

Захист права спільної власності. Захист інтересів власників у надзвичайних ситуаціях. Захист права власності осіб, визнаних безвісно відсутніми або оголошених померлими.

ТЕМА 9. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ МАЙНОВИХ ТА НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Захист та охорона авторського та суміжних прав. Способи захисту авторського та суміжних прав. Юрисдикційна форма захисту авторського і суміжних прав. Адміністративний порядок захисту. Самозахист авторського та суміжних прав. Цивільна, адміністративна та кримінальна відповідальність за порушення авторського і суміжних прав.

Особливості захисту прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Цивільно-правові способи захисту прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Судовий захист прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Адміністративний порядок захисту прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок.

Цивільно-правові способи захисту прав на комерційне найменування. Цивільно-правові способи захисту прав на торгівельну марку. Порушення прав володільця торгової марки. Позови про: «розмивання» торгової марки, припинення незаконного її використання, відшкодування збитків. Адміністративний порядок захисту прав та торгівельну марку.

Захист прав володільців комерційної таємниці. Судовий, адміністративний та самозахист прав володільців комерційної таємниці.

ТЕМА 10. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ

Поняття та зміст права на захист особистих немайнових прав. Застосування загальних цивільно-правових способів захисту.

Спеціальні способи захисту. Поновлення порушеного права: сутність, умови застосування. Право на відповідь та на спростування недостовірної інформації: поняття, відмінність, підстави для виникнення. Умови виникнення права на відповідь та на спростування. Особи, які мають право на пред'явлення позову про спростування відомостей. Відповідачі у справі. Спосіб спростування. Право на відшкодування майнової і моральної шкоди.

Заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права. Відмінність заборони від спростування. Підвиди заборони. Відшкодування шкоди.

ТЕМА 11. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ СПАДКОВИХ ПРАВ

Поняття захисту права на спадкування. Захист прав спадкоємців при здійсненні охорони та управління спадковим майном. Визнання заповіту недійсним у системі способів захисту спадкових прав. Особливості захисту права на обов'язкову частку спадщини.

РЕКОМЕНДОВАНІ ПІДРУЧНИКИ ТА НАВЧАЛЬНІ ПОСІБНИКИ:

1. Борисова В.І. Цивільне право України: підручник Т. 1 // [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] . – http://pidruchniki.ws/1584072045843/pravo/tsivilne_pravo_-_borisova_vi
2. Борисова В.І. Цивільне право України: підручник Т. 2 // [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] . – http://pidruchniki.ws/1584072047810/pravo/tsivilne_pravo_tom_2_-_borisova_vi
3. Грибанов В. П. Пределы осуществления и защиты гражданских прав. -М.: Статут, 1992.
4. Дзера О. В. Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні. Монографія. - К.: Юрінком Інтер, 2001.
5. Кот О. О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики: монографія / О. О. Кот. – К.: Алерта, 2017. – 494 с.
6. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. / [за ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В.В. Луця]. — [5-е вид., перероб. і допов.]. — К. : Юрінком Інтер, 2013. — Т.1. – 832 с.
7. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України у 2 т. – вид., перероб і допов. / за ред. О.В.Дзери (кер. авт. кол.), Н.С.Кузнецової. В.В.Луця. – К. : Юрінком Інтер, 2013. –Т. II. – 1120 с.
8. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України: у 2-х т. / [відп. ред. В. Г. Ротань]. — [2-ге вид.]. — Х. : Фактор, 2010. — Т. 2. — 2010. —784 с.
9. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України [Текст] / За заг. ред. Є.О.Харитоновна, О.І.Харитонової, Н.Ю.Голубевої. - К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010.
10. Основи правової охорони інтелектуальної власності в Україні: Підручник для студентів вузів. - К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2003.
11. Особливості захисту суб'єктивних цивільних прав [текст]: Монографія / За заг. ред. академіків НАПрН України О. Д. Крупчана та В. В. Луця. – К.: НДІ приватного права та підприємництва НАПрН України, 2012. – 400 с.
12. Ромовская З. В. Защита в советском семейном праве. -Львов, 1985.
13. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV
14. Цивільне право України. Загальна частина [Текст]: підручник / за ред. Дзери О.В. та ін. – 3-тє вид., переробл. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 976 с.
15. Цивільне право України. Особлива частина [Текст]: підручник / за ред. Дзери О.В. та ін. – 3-тє вид., переробл. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 1176 с.
16. Харитоновна Є.О., Харитоновна О.І., Старцев О.В. Цивільне право України [Текст]: підручник. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Істина, 2011 . – 808 с.
17. Цивільне право України [Текст]: навч. посіб. /Ю.В. Білоусов, В.А. Ватрас, С.Д. Гринько та ін; за ред. Р.О. Стефанчука. – К.: Правова єдність, 2009. –536 с.

Окрім того до кожної теми поданий перелік літератури, до якого включена монографічні та інші наукові джерела по темі, а також перелік нормативно-правових актів.

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

ТЕМА 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ (2 ГОДИНИ)

Методичні рекомендації: при підготовці до семінарського заняття студентам слід виходити із того, що цивільне право не тільки визнає за тією або іншою особою певні суб'єктивні права й обов'язки, а й надає уповноваженій особі право на їх захист. Слушною є думка В. П. Грибанова про те, що суб'єктивне право, яке надане особі, але не забезпечене від його порушення необхідними засобами захисту, є лише «декларованим правом». Без забезпечення державними правоохоронними заходами, воно може розраховувати лише на добровільну повагу з боку неуповноважених членів суспільства, може бути лише морально забезпеченим правом. Слід також врахувати наявність різних теоретичних концепцій щодо поняття суб'єктивного права на захист.

Вивчаючи поняття цивільного інтересу, потрібно взяти за основу рішення КСУ у справі за конституційним поданням 50-ти народних депутатів щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 ЦПК рішенням від 1 грудня 2004 року, в якому дається офіційне тлумачення правової категорії «інтерес».

Перш ніж почати вивчення способів захисту суб'єктивних цивільних прав та охоронюваних законом інтересів, передбачених ст. 16 ЦК України, студентам потрібно звернути увагу на розмежування понять «форма захисту», «способи захисту» та «засоби захисту», а також на те, що перелічені у даній статті ЦК України способи захисту можуть застосовуватись не тільки судом, а й іншими формами захисту.

Питання для обговорення:

1. Поняття і зміст суб'єктивного права на захист.
2. Юрисдикційні та неюрисдикційні форми захисту цивільних прав та інтересів.
3. Доктринальні підходи до поняття «способи захисту цивільних прав та інтересів».
4. Класифікація способів захисту цивільних прав та інтересів.
5. Доктринальні підходи до поняття «охоронюваний законом інтерес».
6. Співвідношення поняття «захист цивільних прав та інтересів» з такими категоріями як «охорона цивільних прав», «цивільно-правова відповідальність», «цивільно-правова санкція».

Завдання:

1. Змодельювати ситуації порушення, невизнання та оспорювання цивільних прав.
2. Відшукати передбачені законодавством України випадки, коли нездійснення права на захист припиняє порушене цивільне право.
3. Відшукати передбачені законодавством України випадки, коли нездійснення права на захист припиняє таке право на захист.
4. Навести приклади охоронюваного законом інтересу.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняття «суб'єктивне цивільне право».
2. Дайте визначення поняття «суб'єктивне право на захист».

3. Який матеріальний та процесуальний зміст суб'єктивного права на захист?
4. Які підстави для захисту цивільного права?
5. Які форми захисту цивільних прав?
6. Дайте визначення поняття «спосіб захисту цивільних прав та інтересів».
7. Назвіть спеціальні та загальні способи захисту цивільних прав.
8. Визначте поняття цивільного інтересу.
9. Які класифікаційні критерії поділу способів захисту цивільних прав та інтересів?

Рекомендована література:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996р. – К.: Преса України. – 1997. – 80 с.
2. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-ХІІ // Відомості Верховної Ради України, рік 1992, 11.02.1992, № 6, ст. 56.
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-ІV // Відомості Верховної Ради України, рік 2004, 08.10.2004, № 40, ст. 492, стор.1530.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-ІV // Відомості Верховної Ради України, рік 2003, 03.10.2003, № 40, ст. 356.
5. Безлюдько І.О., Бичкова С.С., Бобрик В.І. та ін. Цивільне процесуальне право України: Навчальний посібник / За заг. ред. С.С. Бичкової. – К.: Атіка. 2006. – 384 с.
6. Венедиктова І. Співвідношення категорій охорони і захисту охоронюваних законом інтересів / І.В. Венедиктова // Право України. – 2011. – №10. – с.192-199.
7. Венедиктова І. Реалізація охоронюваних законом інтересів у договірних правовідносинах / І.В. Венедиктова // Право України. – 2012. – №9. – с.78-86.
8. Кот О. О. Спеціальні способи захисту суб'єктивних цивільних прав / О. О. Кот // Юридичний журнал «Право України». – 2017. – № 1. – С. 91-100.
9. Кот О. О. Правова природа права на захист цивільних прав / О. О. Кот // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Серія Право. – 2016. – Випуск 41. – Том 1. – С. 114-116.
10. Кот О. О. Поняття захисту суб'єктивних цивільних прав / О. О. Кот // Часопис Київського університету права. – 2016. – № 4. – С. 184-189.
11. Охорона і захист прав та інтересів фізичних та юридичних осіб в цивільних правовідносинах / За загальною редакцією академіка НАПрН України Я.М. Шевченко. Х.: Харків юридичний, 2011. 528с.
12. Приватноправові механізми здійснення та захисту суб'єктивних прав фізичних та юридичних осіб: Колективна монографія / В.Л. Яроцький, В.І. Борисова, І.В. Спасибо-Фатеева, І.В. Жилінкова та ін. / За наук. ред. проф. В.Л. Яроцького. Х.: Юрайт, 2013. 272с.
13. Підлубна Т.М. Право на захист цивільних прав та інтересів [текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Т.М. Підлубна. – К., 2009.

ТЕМА 2. ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ У СУДОВОМУ ПОРЯДКУ (4 ГОДИНИ)

Методичні рекомендації: особливістю захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів є можливість вибору різних порядків визнання порушення прав та правового впливу на порушника, що не обмежується способами встановленими ст. 16 Цивільного кодексу України. При цьому учаснику цивільних правовідносин, насамперед, необхідно розуміти способи захисту цивільних прав, що дозволить підтвердити (засвідчити) право, попередити або припинити порушення права, відновити та/або компенсувати втрати, понесені у зв'язку з його порушенням. При підготовці до семінарського заняття студентам необхідно звернути увагу на правила вибору способів захисту цивільних прав та інтересів, а також на можливість об'єднання позовів та конкуренцію позовів.

Питання для обговорення:

Заняття 1.

1. Поняття та кваліфікація матеріально-правових способів захисту цивільних прав та інтересів судом.
2. Об'єднання позовів та конкуренція позовів.
3. Визнання права як передумова застосування інших способів.
4. Визнання правочину недійсним. Загальні вимоги дійсності правочинів.
5. Припинення дії, яка порушує право, як спосіб захисту.

Заняття 2.

1. Відновлення становища, яке існувало до порушення.
2. Примусове виконання обов'язку в натурі.
3. Застосування припинення та зміни правовідношення як способу захисту цивільних прав.
4. Відшкодування шкоди.
5. Визнання незаконними рішення, дії чи бездіяльності органу державної влади, органу влади АРК, або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб. Предмет судового оскарження.
6. Кондикційне зобов'язання як універсальний спосіб захисту цивільних прав.

Практичні завдання:

№1. У січні 2004 року Литвиненко придбав у Бовкуна трикімнатну квартиру, яка належала останньому на підставі свідоцтва про право власності на житло. Коли Литвиненко через деякий час вирішив продати цю квартиру він виявив, що Бовкун залишається зареєстрованим у його квартирі. Бовкун відмовився виписуватися з квартири і Литвиненко вирішив звернутися з позовом до суду.

З яким позовом може звернутися Л.? Як слід вирішити справу?

№2. Білецький звернувся з позовом до Кондратенко про визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину та про визнання за ним права власності на половину будинку і на половину грошового вкладу, посилаючись на те, що він і спадкодавиця Колосова разом вели спільне господарство, він за свої кошти капітально відремонтував будинок, побудував сарай. Однак після смерті Колосової відповідачка Кондратенко (сестра Колосової) успадкувала все майно і тим самим позбавила його права власності

на половину будинку і на половину внесків, тобто на майно, яке було набуто за спільні кошти.

Як слід вирішити справу?

№3. Гр. Фауст, технічний директор ТОВ «Фаланга», уклав з громадянином Кириченко договір купівлі-продажу будинку по вул. Ярославів Вал у м. Києві. Цей будинок належав на праві власності ТОВ «Фаланга», членами якого були Фауст, Саєнко і Дронь.

Через рік після укладення договору купівлі-продажу Саєнко заявив позов про визнання названого договору недійсним. В обґрунтування позову Саєнко вказав на наступні обставини: а) він не давав згоди на продаж будинку, співвласником якого він є; б) повноваження пана Фауста, як технічного директора ТОВ, не розповсюджуються на укладення договорів про відчуження майна.

Яке рішення повинен прийняти суд?

№4. А. у 2004 році придбав автомобіль ВАЗ 21073 за 25,000 грн. За період експлуатації він обладнав машину сигналізацією вартістю 1,000 грн., здійснив антикорозійну обробку кузова (1,500 грн.) та зробив капітальний ремонт двигуна за 2,500 грн. У 2006 році при огляді автомобіля працівником ДАІ з'ясувалось, що 4 цифри на номері кузова перебиті, а сам автомобіль викрадений у 2003 році та проданий за підробленим договором доручення Б.

Через деякий час Б. продав автомобіль В., В. продав його Г., а Г., у свою чергу, продав його А. Таким чином, А. є четвертим набувачем машини. Автомобіль у А. був вилучений та повернутий власнику.

Як слід вирішити справу? Яким чином А. може захистити свої інтереси?

№5. Підприємство уклало договір з будівельною організацією на будівництво складського приміщення.

Після завершення робіт та проведення прийомки об'єкта було виявлено, що роботи виконані неякісно (зокрема, має місце протікання даху, нерівність підлоги тощо).

Яким чином підприємство може захистити свої порушені права?

№6. Співробітник міліції С. пізно ввечері повертався додому з чергування. В цей час на нього був вчинений розбійний напад п'ятьох осіб. Для захисту свого життя, здоров'я та майна С. змушений був застосувати зброю, внаслідок чого він:

- а) вбив одного нападника;
- б) заподіяв тілесні ушкодження двом нападникам, що спричинили їх інвалідність II та III груп;
- в) розбив вітрину одного з магазинів, внаслідок чого з магазину невідомими були викрадені товари на суму 20 тисяч грн.;
- г) поранив випадкового перехожого, що спричинило у останнього тимчасовий розлад працездатності, внаслідок чого він був звільнений з роботи через фізичну неспроможність її виконувати.

Вдова вбитого нападника подала позов до суду про відшкодування шкоди у зв'язку із втратою годувальника.

Дайте юридичну оцінку діям С. Чи мають право на захист вказані особи, яким С. завдав шкоду? Якщо так, то якими способами вони можуть захистити свої права?

№7. Приватне підприємство (ПП) «Альфа» уклало з товариством з обмеженою відповідальністю (ТОВ) «Фаворит» договір поставки, за яким підприємство взяло на себе зобов'язання поставити ТОВ 10 тисяч токарних верстатів до 1 січня 2005 р. Підприємство до зазначеного строку змогло виконати зобов'язання лише частково і здійснило поставку 8 тисяч верстатів, а інші 2 тисячі були поставлені 1 лютого 2006 р., посилаючись на те, що причиною несвоєчасного виконання зобов'язання стали дії Акціонерного товариства (АТ) «Вібор», що порушило строки виготовлення верстатів перед підприємством.

На претензії ТОВ щодо прострочення виконання зобов'язання ПП відповіло, що його вина у простроченні відсутня, адже викликана не лише несвоєчасністю виконання зі сторони АТ, але й також відсутністю у ТОВ збитків, оскільки останнє ще не придбало цехи для розташування верстатів.

Дайте юридичну оцінку аргументам продавця. Яким чином покупець може захистити порушені права?

Питання для самоконтролю:

1. Що таке об'єднання позовів?
2. Як вирішується питання конкуренції позовів?
3. Що таке визнання права?
4. Які підстави та правові наслідки визнання правочину недійсним?
5. Які передумови застосування способу захисту припинення дії, яка порушує право?
6. У яких випадках можливе примусове виконання обов'язку в натурі?
7. У чому полягає припинення та зміна правовідношення?
8. Які підстави визнання незаконним рішення, дії чи бездіяльності органу державної влади чи органу місцевого самоврядування?
9. Чому кондикційне зобов'язання – це універсальний спосіб захисту цивільних прав?
10. Назвіть підстави для відмови у захисті цивільних прав та інтересів у судовому порядку.

Рекомендована література:

1. Аналіз практики застосування судами ст. 16 Цивільного кодексу України (витяг) // Вісник Верховного Суду України. – 2014. – № 8. – С. 17–34.
2. Аналіз практики застосування судами ст. 16 Цивільного кодексу України (витяг) // Вісник Верховного Суду України. – 2014. – № 9. – С. 10–21.
3. Аналіз судової практики у справах про відшкодування моральної шкоди, завданої у зв'язку з ушкодженням здоров'я під час виконання трудових обов'язків [Електронний ресурс] : Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 1 вересня 2011 року. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0010740-11>.
4. Андрійцьо В.Д. Примусове виконання обов'язку в натурі як спосіб захисту цивільних прав [текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / В.Д. Андрійцьо. – К., 2004.

5. Берестова І.Е. Набуття, збереження майна без достатньої правової підстави: загальнотеоретичні проблеми та правові наслідки [текст]: Монографія / І.Е. Берестова. – Юрид. акад. МВС, 2005.
6. Кот О. Способи захисту сторін договору у приватному праві України [текст] / О.Кот // Приватне право. – 2013. – №2. – С. 203-210.
7. Кот О. О. Механізми забезпечення єдності судової практики як гарантія захисту суб'єктивних цивільних прав / О. О. Кот // Юридичний журнал «Право України». – 2016. – № 10. – С. 108-115.
8. Кот О. О. До питання про способи захисту договірних прав / О. О. Кот // Юридична Україна. – 2016. – № 9-10. – С. 58-65.
9. Кот О. О. Практика застосування окремих способів захисту договірних прав / О. О. Кот // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2016. – №12 (182). – С. 43-48.
10. Кот О. О. Способи захисту договірних прав / О. О. Кот // Підприємництво, господарство і право. – 2016. – № 11 (249). – 216 с. – С. 13-19.
11. Лічман Л. Процесуальне значення способів судового захисту цивільних прав та інтересів у цивільному судочинстві (на прикладі договору найму (оренди) житла) / Л.Г. Лічман // Право України. – 2012. – №9. – с. 167-174.
12. Підлубна Тетяна. Визнання права як спосіб захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – №4. – С.77-81.
13. Постанова Пленуму Верховного суду України від 01.11.1996 № 9 “Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя”.
14. Практика розгляду судами цивільних справ про визнання правочинів недійсними [Електронний ресурс] : Узагальнення Верховного Суду України від 24 листопада 2008 року. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0003700-08>.
15. Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними [Електронний ресурс] : Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 29.05.2013 року № 11. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0011600-13>.
16. Про деякі питання практики розгляду спорів, пов'язаних з відшкодуванням шкоди [Електронний ресурс]: Роз'яснення Вищого арбітражного суду України № 02-5/215 від 1 квітня 1994 року. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v_215800-94.
17. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними [Електронний ресурс]: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 року № 9. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09>.
18. П'янова Я. В. Судовий захист майнових цивільних прав: ариф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Я. В. П'янова. – К., 2009. – 20 с.
19. Романюк Я. М. Підстави і цивільно-правові наслідки визнання правочину недійсним (на матеріалах судової практики): дис. канд. юрид. наук :12.00.03 / Я. М. Романюк. – Львів, 2010. – 218 с.
20. Шаповалова О.І. Набуття чи збереження грошей без достатньої правової підстави [текст] / О.І. Шаповалова / Вісник господарського судочинства. – №1. – 2009. – С. 88-92.
21. Ярема А.Г. Система способів захисту цивільних прав судом [текст] // Вісник Верховного суду України. – 2009. – №12 (112). – С. 34-39.

ТЕМА 3. ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ У АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПОРЯДКУ (1 ГОДИНА)

Методичні рекомендації: можливість адміністративного захисту впливає зі ст. 3 та ст. 40 Конституції. Найбільш поширеним способом захисту в адміністративному порядку є визнання незаконним або скасування правового акту державних органів, їх посадових та службових осіб вищестоящим органом влади. Особи публічного права, здійснюючи свої повноваження, керуються принципом «Дозволено все те, що приписує закон». Тому органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи зобов'язані діяти лише в межах своїх повноважень та у спосіб, передбачений Конституцією та законами України.

Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Головним обов'язком держави є утвердження і забезпечення прав і свобод людини (ст. 3 Конституції). Це і визначає засади, порядок та способи участі органів державної влади, органів влади АРК, органів місцевого самоврядування та їх посадових, службових осіб у захисті цивільних прав та інтересів учасників цивільних відносин.

Питання для обговорення:

1. Способи адміністративного порядку захисту цивільних прав.
2. Скарга як основний засіб захисту в адміністративному порядку.
3. Роль міжнародних інституцій та громадських організацій у здійсненні захисту цивільних прав.

Завдання:

1. Відшукати передбачені законодавством України випадки, коли зверненню до суду за захистом цивільного права має передувати обов'язкове вжиття інших заходів захисту.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення «адміністративний порядок захисту цивільних прав».
2. Який зміст адміністративного порядку захисту цивільних прав?
3. Які із загальних способів, передбачених ст. 16 ЦК України можуть використовуватись в адміністративному порядку?
4. Які спеціальні способи захисту цивільних прав в адміністративному порядку?
5. Що таке скарга?
6. Які вимоги до скарги містяться у чинному законодавстві України?
7. Які повноваження Президента України щодо здійснення захисту цивільних прав?
8. Які повноваження ВРУ щодо здійснення захисту цивільних прав?
9. Які повноваження КМУ щодо здійснення захисту цивільних прав?
10. Які повноваження органів місцевого самоврядування щодо здійснення захисту цивільних прав?
11. Якими громадськими організаціями здійснюється захист цивільних прав?

Рекомендована література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року.
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України №280/97-ВР від 21.05.1997 р. // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.

3. Про звернення громадян: Закон України №393/96-ВР від 02.10.1996 р. // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>.

4. Проект Адміністративно-процедурного кодексу України // https://minjust.gov.ua/m/str_2734.

5. Рішення Конституційного Суду України від 25 листопада 1997 р. у справі за конституційним зверненням громадянки Дзюби Галини Павлівни щодо офіційного тлумачення частини другої статті 55 Конституції України та статті 248-2 Цивільного процесуального кодексу України (справа громадянки Дзюби Г.П. щодо права на оскарження в суді неправомірних дій посадової особи). // <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-97>.

6. Сульженко Ю. Форми і способи захисту суб'єктивних цивільних прав та законних інтересів. // Право України. 2005. - № 12. – С. 24-27.

7. Тимченко Г. П. Способи та процесуальні форми захисту цивільних прав: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Харків, 2002. – 17 с.

ТЕМА 4. ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ НОТАРІУСОМ (1 ГОДИНА)

Методичні рекомендації: до органів, що здійснюють захист прав учасників цивільних правовідносин, Цивільним кодексом України віднесено нотаріусів. Одним із важливих завдань нотаріату є забезпечення захисту прав та законних інтересів учасників цивільних правовідносин. У даній темі необхідно приділити увагу спеціальним способам захисту цивільних прав, які притаманні нотаріальній формі захисту, зокрема: виконавчому напису, посвідченню фактів, вчиненню морських протестів тощо.

Питання для обговорення:

1. Виконавчий напис як один із способів захисту цивільних прав нотаріусом.
2. Охорона спадкового майна: поняття та підстави.
3. Захист майна особи, визнаної безвісно відсутньою.
4. Посвідчення фактів: перебування особи в певному місці; тотожності особи з фотокарткою, часу пред'явлення документа, факту, що громадянин є живим.

Завдання:

1. У фаховій юридичній періодиці опрацювати три наукові статті, присвячені захисту цивільних прав нотаріусом.

Питання для самоконтролю:

1. Якими нормативно-правовими актами регулюється діяльність нотаріуса по захисту цивільних прав та інтересів?
2. Назвіть основні завдання нотаріату.
3. Назвіть основні обов'язки нотаріуса.

4. Який порядок вчинення виконавчого напису?
5. Які підстави до здійснення дій по охороні спадкового майна?
6. Які підстави та порядок захисту майна особи, визнаної безвісно відсутньою?
7. Який порядок вчинення морських протестів?

Рекомендована література:

1. Бережна І. Г. Місце виконавчого напису нотаріуса в системі нотаріальної форми захисту цивільних прав та інтересів юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців // Європейські перспективи. – 2012. – № 4. – Ч. 2 – С. 22-27.

2. Грошева О. Нотаріальна і судова форми захисту суб'єктивних прав // Право України. – 2006. – № 1. – С. 95-98.

3. Желіховська Ю. В. Охорона цивільних прав та інтересів нотаріусом: монографія / Желіховська Юлія Віталіївна; Хмельницький ун-т упр. та права. – Хмельницький: Мельник А. А., 2012. – 216 с.

4. Єфіменко Л. В. Правова охорона цивільних прав та інтересів у нотаріальній діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Єфіменко Леонід Васильович. – Київ, 2013. – 20с.

5. Майкут Х. В. До питання нотаріальної форми захисту цивільних прав / Х. В. Майкут // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2013. – Вип. 6–1(2). – С. 65–68. – (Серія : Юриспруденція).

6. Паламарчук Н.В. Форма і способи захисту цивільних прав нотаріусом // Молодий вчений. – 2014. – №6(09). – С. 114-118.

7. Підлубна Т. М. Нотаріальна форма захисту цивільних прав та інтересів // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2010. – Вип. 533. – Правознавство. – С. 44-48.

8. Про нотаріат: Закон України №3425-12 від 02.09.1993 р. // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.

9. Про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України №296/5 від 22.02.2012 р. // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12/paran19#n19>.

ТЕМА 5. САМОЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ (2 ГОДИНИ)

Методичні рекомендації: одним з елементів механізму правового захисту, який надає можливість оперативного захисту, є право особи відновлювати порушені права й усувати перешкоди у їх здійсненні без звернення до юрисдикційних органів, що знаходило законодавче закріплення у найдавніших правових джерелах і у сучасному законодавстві різних держав. Можливості самозахисту закріплювалися й у вітчизняному законодавстві як у дорадянський, так і радянський періоди, хоча термін «самозахист» не вживався. Інтерес до цього права підвищився у зв'язку з тим, що однією з новел Конституції України стала загальна норма щодо права на самостійний

захист, за якою особа має право на захист своїх прав будь-якими засобами, які не заборонені законом. Отже, право на самозахист на рівні Основного закону було визнано самостійною та рівноцінною можливістю правового захисту, скористатися якою особа може на власний розсуд. При підготовці до семінарського заняття слід, у першу чергу дослідити основні особливості самозахисту, які дозволяють відрізнити дану неюрисдикційну форму захисту від юрисдикційної, а також визначити критерії правомірності та основні способи самозахисту.

Питання для обговорення:

1. Поняття права учасників цивільних правовідносин на самозахист.
2. Загальні критерії правомірності здійснення права на самозахист цивільних прав та інтересів.
3. Поняття необхідної оборони та її ознаки.
4. Крайня необхідність: поняття, ознаки.
5. Притримання як спосіб самозахисту.
6. Міри оперативного впливу як способи самозахисту.

Завдання:

1. Скласти проект договору, в якому передбачити міри оперативного впливу.
2. Навести приклади мір оперативного впливу, які передбачені чинним законодавством.
3. Навести приклади необхідної оборони та крайньої необхідності.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняття «право на самозахист».
2. Які критерії правомірності здійснення права на самозахист?
3. Дайте визначення необхідної оборони?
4. Які наслідки перевищення меж необхідної оборони?
5. Дайте визначення крайньої необхідності.
6. Назвіть міри оперативного впливу, які належать до способів самозахисту?

Рекомендована література:

1. Антонюк О.І. Право учасників цивільних правовідносин на самозахист [текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / О.І. Антонюк. – Х, 2004.
2. Антонюк О. Заходи самозахисту цивільних прав та інтересів // Цивільне право. - № 6, червень 2003. – С. 23 – 27.
3. Антонюк О. Право на самозахист учасників цивільних правовідносин – ще один крок у напрямі ствердження людини найвищою соціальною цінністю // Цивільне право. - № 10, жовтень 2003. – С. 98 – 102.
4. Гринько Р.В. Заходи оперативного впливу та способи самозахисту: порівняльно-правовий аналіз / Р.В. Гринько // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2014. – № 9-2. – Т. 1. – С. 159–162. – (Серія: Юриспруденція).
5. Ляшевська Л.І. Підстави та умови виникнення відповідальності за заподіяння шкоди, завданої особою у разі здійснення самозахисту / Л.І. Ляшевська // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2014. – № 1106, вип. 17. – С. 235–240. – (Серія : Право).

6. Негода О.А. Самозахист прав та інтересів дитини за цивільним та сімейним правом / О.А. Негода // Державо і право. – Вип. 46. – С. 388-393.

7. Параниця С.П. Самозахист як самостійне суб'єктивне право особи / С.П. Параниця // Часопис Київського університету права. – 2011. – №2. – С. 33-36.

8. Стецюк Л.Л. Самозахист як форма захисту цивільних прав / Л.Л. Стецюк // Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis.../cgiirbis_64.exe?

9. Стецюк Л.Л. До питання законодавчого закріплення самозахисту благ / Л. Л. Стецюк // Університетські наукові записки. - 2009. - №1. - С. 144-150. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2009_1_27.

10. Яроцький В. Становлення та розвиток інституту самозахисту речових прав в Україні / В.Яроцький // Право України. – 2014. – №2. – С. 150 – 161.

ТЕМА 6. ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ЧЕРЕЗ ПРЕДСТАВНИКА (1 ГОДИНА)

Методичні рекомендації: за ст. 237 ЦК представництво - це правовідносини, в яких одна сторона (представник) зобов'язана або має право вчинити право чин від імені другої сторони, яку вона представляє. Представництво є складними правовідносинами за колом правових зв'язків, які утворюються між його суб'єктами. Відносини представництва виникають на підставі юридичних фактів, коло яких визначено в законі.

Питання для обговорення:

1. Поняття та значення представництва.
2. Суб'єкти відносин представництва: особа, яку представляють, представник і третя особа.
3. Підстави виникнення представництва.
4. Повноваження представника.
5. Представництво без повноважень або з їх перевищенням.

Завдання:

1. У фаховій юридичній періодиці опрацювати три наукові статті, присвячені захисту цивільних прав та інтересів через представника.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняття «представництво».
2. Які підстави виникнення представництва?
3. Які види представництва?
4. Які правові наслідки представництва без повноважень або з їх перевищенням?

Рекомендована література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України №1618-15 від 18.03.2004 р. // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
2. Горбунова Л.М. Представництво / Л.М.Горбунова, С.В.Богаčov, Г.В.Красій; М-во юстиції України. – К.: [ТОВ «Поліграф-Експрес»], 2006. – 49 с.
3. Гупаловська О. Загальні засади здійснення представництва та наслідки дій представника без повноважень /О. Гупаловська // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України [текст]: збірник наукових статей – Ів.-Франківськ, 2008 – Вип. ХІХ – с.86-92.
4. Доманова І.Ю. Представник та орган юридичної особи / І.Ю. Доманова // Вісник КНУ – Юридичні науки – 2005. – 67-69 – с.28-30.
5. Косінова Д. Деякі аспекти інституту представництва в сучасному цивільному праві /Д. Косінова // Право України. – 2014. - №9. С. 201-206.
6. Мироненко В. Забезпечення дотримання прав дітей в Україні нормами національного законодавства / В. Мироненко // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – №8. – с. 6-8.
7. Назаренко В. Представництво: поняття, сутність та види (історично-правовий і порівняльний аспекти): [цивільне право] / В.Назаренко // Підприємництво, господарство і право. – 2009. -№2 – с. 75-79.
8. Оробець К.М. Проблемні аспекти представництва за довіреністю /К.М. Оробець //Часопис Київського університету права – 2006. – №3 – с.117.119.
9. Россильна О. Правова природа представництва у господарському процесі /О.Россильна / Вісник КНУ – Юридичні науки – 2013. – Вип. 3 – с. 90-92.
10. Русин О.Ю. Представництво юридичних осіб в цивільному процесі / О.Ю. Русин // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник наукових статей. – 2014. – Вип. 36. – С. 154-164.
11. Русин О.Ю. Вимоги щодо особи судового представника в цивільному процесуальному законодавстві / О.Ю. Русин // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник наукових статей. – 2016. – Вип. 40. - С. 94-104.
12. Русин О.Ю. Особливості інтересу судового представника в цивільному процесі / О.Ю. Русин // Порівняльно-аналітичне право. – 2016. – № 3. – С. 81-84.
13. Русин О.Ю. Поняття професійного судового представництва в цивільному судочинстві / О.Ю. Русин // Eurasian Academic Research Journal. – 2016. – 4 (04) – С. 57-63.
14. Русин О.Ю. Застосування договору про надання правової допомоги для підтвердження представницьких повноважень адвоката в цивільному процесі / О.Ю. Русин // Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених і аспірантів (м. Івано- Франківськ, 15 травня 2015 року). – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2015. – С. 113-117.
15. Русин О.Ю. Відповідальність адвоката як судового представника в цивільному процесі / О.Ю. Русин // Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина: Матеріали щорічної Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених та аспірантів (м. Івано-Франківськ, 13-14 травня 2016 року). – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2016. – С. 70-74.

16. Русин О.Ю. Судове представництво в цивільному судочинстві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / О.Ю. Русин. – Івано-Франківськ, 2017. – 19 с.

17. Спасибо-Фатеева І.В. Проблеми сучасного регулювання представництва / І.В.Спасибо-Фатеева // Університетські наукові записки. – 2012. – №1. – с.249-259.

18. Цюра В.В. Представництво та посередництво як способи виникнення і здійснення цивільних прав: аспекти взаємодії / В.В. Цюра // Бюлетень Міністерства Юстиції України – 2011 – №3 – с.42-48.

19. Цюра В.В. Юридичні ознаки представництва в світлі загальної теорії цивільного права / В.В. Цюра // Бюлетень Міністерства Юстиції України – 2009. – №10 – с.42-48.

20. Цюра В.В. Концепція представництва у світлі положень сучасного цивільного та цивільного процесуального законодавства України / В.В. Цюра // Вісник КНУ – Юридичні науки – 90 – с.45-48.

21. Цюра В.В. Структурний аналіз та принципи інституту представництва в цивільному праві / В.В. Цюра // Бюлетень Міністерства Юстиції України – 2010 – №2 – с.82-90.

22. Чванкін С.А. Розмежування інституту представництва в цивільному праві і цивільному процесі // Актуальні проблеми держави і права. – 2007. – Режим доступу. - <http://apdp.in.ua/v34/52.pdf>.

23. Харитонов Є.О. Становлення інституту представництва у цивільному законодавстві України / Є.О. Харитонов // Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2014 . – Вип. 1 (1). – С. 170-176.

ТЕМА 7. ПОНЯТТЯ І ЗНАЧЕННЯ СТРОКІВ (ТЕРМІНІВ) ДЛЯ ЗАХИСТУ ПОРУШЕНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ (1 ГОДИНА)

Методичні рекомендації: питання про роль і місце строків у цивільних правовідносинах може розглядатися у різних аспектах: 1) як момент виникнення (початку) або припинення правовідносин; 2) як одна з умов, що визначає їх зміст; в) як критерій оцінки правомірності поведінки суб'єктів з погляду її своєчасності тощо. Вивчаючи дану тему студентам, перш за все, потрібно виходити з того, що залежно від тих цілей, для яких встановлені строки, характеру їх дій і правових наслідків, які настають у зв'язку із закінченням того чи іншого строку розрізняють: строки здійснення цивільних прав та строки захисту цивільних прав. Вважаючи, що такий поділ є можливим для наукового пізнання і правильного застосування строків, слід водночас визнати його досить умовним. З огляду ж на захист порушених цивільних прав, цю функцію виконують не лише строки позовної давності, а й гарантійні строки, строки оперативного захисту прав, претензійні та процесуальні строки.

Питання для обговорення:

1. Класифікація строків та способи визначення строків.
2. Позовна давність: поняття, види.
3. Перебіг позовної давності.
4. Застосування строків позовної давності.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняття «строк».
2. Дайте визначення поняття «термін».
3. Які класифікаційні критерії використовуються для систематизації строків (термінів)?
4. Які способи визначення строків?
5. Дайте визначення поняття «позовна давність».
6. Визначте момент початку перебігу позовної давності.
7. До яких правовідносин позовна давність не застосовується?

Рекомендована література:

1. Вахонєва Т. Поняття та юридична природа строків за новим цивільним законодавством // Право України. - 2003. - № 12. - С. 40-44.
2. Вахонєва Т. Значення та класифікація строків у цивільному праві: загальноправовий аспект // Збірник наукових праць "Держава і право", К., 2004. - Випуск 23. - С. 355-361.
3. Вахонєва Т.М. Строки (терміни) у цивільному праві [текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Т.М. Вахонєва. – К., 2005.
4. Луць В.В. Строки і терміни здійснення суб'єктивних цивільних прав та виконання цивільно-правових обов'язків [текст] // Особливості здійснення цивільних прав учасниками цивільних відносин / В.В. Луць. – К.: 2011. – С. 90-95.

**ТЕМА 10. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ОСОБИСТИХ
НЕМАЙНОВИХ ПРАВ (2 ГОДИНИ)**

Методичні рекомендації: цінність особистих немайнових прав полягає в можливості їх здійснення, а правова охорона та захист особистих немайнових прав виступають як гарантії здійснення цих прав. При вивченні питання захисту особистих немайнових прав, слід зосередитися на спеціальних способах захисту цих суб'єктивних цивільних прав та практиці їх застосування.

Питання для обговорення:

1. Поняття та зміст права на захист особистих немайнових прав.
2. Застосування загальних цивільно-правових способів захисту.

3. Поновлення порушеного особистого немайнового права: сутність, умови застосування.

4. Особливості застосування права на відповідь та на спростування відомостей.

5. Заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права як спеціальний спосіб захисту.

Практичні завдання:

№1. Медведєва була притягнена до кримінальної відповідальності. На запит органів попереднього слідства директором магазину «Книга» їй було видано характеристику з місця роботи, в якій вказувалось, що Медведєва, працюючи в магазині з 1997 року, зарекомендувала себе з негативного боку, систематично допускала порушення трудової дисципліни, неввічливо себе поводи́ла з покупцями, допускала порушення правил обліку та зберігання товарно-матеріальних цінностей, з членами трудового колективу постійно конфліктувала, в житті трудового колективу участі не приймала.

Ознайомившись із характеристикою під час вивчення кримінальної справи, Медведєва розцінила дані, вказані про неї в службовій характеристиці, такими, що не відповідають дійсності та ганьблять її честь та гідність.

Як Медведєва може захистити свої права? Чи є правові підстави для пред'явлення позову про захист честі та гідності? Вирішіть справу.

№2. У фаховій юридичній періодиці опрацювати три наукові статті, присвячені захисту особистих немайнових прав.

Питання для самоконтролю:

1. Які способи захисту, передбачені ст. 16 ЦК України застосовуються при захисті особистих немайнових прав?

2. Які спеціальні способи захисту особистих немайнових прав передбачені чинним законодавством?

3. Чим відрізняється право на відповідь від права на спростування?

4. Які особи мають право на пред'явлення позову про спростування неправдивих відомостей.

5. Які відмінності між заборонаю поширювати недостовірну інформацію та спростуванням недостовірної інформації?

Рекомендована література:

1. Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року // ВВР. – 1992. – №48. – Ст. 650.

2. Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16 листопада 1992 року // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 1—Ст.1.

3. Закон України «Про телебачення і радіомовлення» від 21 грудня 1993 року // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 10— Ст.43.

4. Постанова Пленуму Верховного суду України від 27 лютого 2009 р. №1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» // Вісник Верховного суду України. – 2009. – №3. – С.7.

5. Постанова Пленуму Верховного суду України від 27 березня 1992 року №6 «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування

шкоди» // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92>.

6. Постанова Пленуму Верховного суду України від 31 березня 1995 року № 4 «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>.

7. Стефанчук Р. Про спеціальні способи захисту честі, гідності та ділової репутації / Р. Стефанчук // Юридичний вісник України. – 2000. – №13. – С. 29-32.

8. Стефанчук Р.О. Цивільно-правовий захист честі, гідності та ділової репутації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Р.О. Стефанчук. – НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2000. – 17 с.

9. Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві України: автореф. дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.03 / Р.О. Стефанчук. – НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2007. – 41 с.

10. Шимон С.І. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди як спосіб захисту суб'єктивних цивільних прав: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / С.І. Шимон. – НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 1998. – 17 с.

ТЕМА 11. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ СПАДКОВИХ ПРАВ (2 ГОДИНИ)

Методичні рекомендації: у разі смерті спадкодавця у спадкоємців є можливість здійснити відповідно до законодавства право на спадкування. Таке право виникає у разі волевиявлення спадкоємців прийняти спадщину. Здійснюючи суб'єктивне право на спадкування, особи, які закликаються до спадкування, не повинні своїми діями порушувати норми законодавства, що призводить до порушення права інших учасників спадкових відносин (спадкоємців, відказоодержувачів, кредиторів). Тобто, спадкоємці повинні здійснювати право на спадкування у відповідних межах, які визначають міру можливої поведінки спадкоємців. У разі порушення передбачених законодавством меж для здійснення права на спадкування іншими спадкоємцями або їх невизнання чи оспорення, в учасників спадкових правовідносин виникає право на захист.

Питання для обговорення:

1. Поняття захисту права на спадкування.
2. Захист прав спадкоємців при здійсненні охорони та управління спадковим майном.
3. Визнання заповіту недійсним у системі способів захисту спадкових прав.
4. Особливості захисту права на обов'язкову частку спадщини.

Завдання:

1. У фаховій юридичній періодиці опрацювати три наукові статті, присвячені захисту суб'єктивних спадкових прав.

Питання для самоконтролю:

1. Які підстави захисту права на спадкування?
2. Які підстави охорони спадкового майна?
3. Які підстави встановлення управління спадковим майном?
4. Які підстави визнання заповіту недійсним?
5. Які способи захисту права на обов'язкову частку?

Рекомендована література та нормативно-правові акти:

1. Завгородня І. М. Поняття та особливості спадкових позовів / І. М. Завгородня // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 3(62). – С. 188–197.
2. Заїка Ю.О. Особливості спадкування окремих видів майна // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – №9. – С. 18-20.
3. Заїка Ю.О., Рябоконт Є.О. Спадкове право: Навчальний посібник. / Ю.О. Заїка, Є.О. Рябоконт. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 400 с.
4. Кухарев О.Є. Цивільно-правова відповідальність виконавця заповіту // Право України. – 2008. – №3. – С. 91-94.
5. Печений О. П. Перерозподіл спадщини: особливості правозастосування / О. П. Печений // Вісник Верховного Суду України. – 2014. – № 7(167). – С. 40– 47.
6. Про нотаріат: Закон України №3425-12 від 02.09.1993 р. // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.
7. Про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України №296/5 від 22.02.2012 р. // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12/paran19#n19>.
8. Про судову практику у справах про спадкування [Електронний ресурс]: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 7 від 30 травня 2008 року. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08>.
9. Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування [Електронний ресурс]: Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 24-753/0/4-13 від 16 травня 2013 року. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13>.
10. Федорич І.Я. Здійснення права на спадкування за цивільним законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / І.Я. Федорич. – Івано-Франківськ, 2018. – 18 с.
11. Федорич І. Я. Підстави недійсності правочинів прийняття спадщини та відмови від спадкування: аналіз судової практики / І.Я. Федорич // Порівняльно-аналітичне право: електронне наукове фахове видання. – 2017. – №3. – С. 79 – 81. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.pap.in.ua.
12. Фурса Є.І. Спадкові правовідносини у нотаріальній та судовій практиці: [текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Є.І. Фурса. – К., 2004.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. http://protokol.com.ua/ua/pravovi_pozitsii_vikladeni_u_postanovah_vsu/ – Правові позиції викладені у постановах Верховного Суду України за категоріями цивільних справ: сайт Протокол. Юридичний інтернет-ресурс
2. <http://zakon.rada.gov.ua> – законодавство України: офіційний сайт Верховної Ради України
3. <http://www.president.gov.ua/> – офіційний сайт Президента України.
4. <http://www.kmu.gov.ua/> – офіційний сайт Кабінету Міністрів України.
5. <http://www.nbuv.gov.ua/> – офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського.
6. <http://www.ndiiv.org.ua/> – офіційний сайт Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності Національної академії правових наук України.
7. <http://www.me.gov.ua/> – офіційний сайт Міністерства економічного розвитку та торгівлі України
8. <http://lib.pu.if.ua> – офіційний сайт наукової бібліотеки Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
9. <http://pidruchniki.ws/pravo/> – бібліотека українських підручників.